

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2020.1.18
УДК 343.341+343.237:343.974

Вознюк А. А.,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-
наукового інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-3352-5626

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У статті аналізуються переваги та недоліки нових кримінально-правових інструментів протидії організованих злочинності, які пропонуються в Проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» (№ 2513 від 02.12.2019). З урахуванням досвіду інших країн (насамперед Вірменії, Грузії та Росії) розроблено прогноз щодо перспектив їх застосування, а також пропозиції щодо удосконалення. Визначено основи сучасної моделі протидії організованих злочинності. Аргументовано, що вона потребує комплексного підходу з удосконалення не лише кримінального, але й інших галузей законодавства, зокрема кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого, адміністративного тощо.

Ключові слова: організована злочинність; організована група; злочинна організація, злочинна спільнота; співучасть; злочинна діяльність; криміналізація; злочинний вплив; «злочодій в законі».

В статье анализируются преимущества и недостатки новых уголовно-правовых инструментов противодействия организованной преступности, которые предлагаются в Проекте Закона Украины «О внесении изменений в Уголовный кодекс Украины относительно ответственности за преступления, совершенные преступной сообществом» (№ 2513 от 02.12.2019). С учетом опыта других стран (прежде всего Армении, Грузии и России) разработан прогноз относительно перспектив их применения, а также предложения по совершенствованию. Определены основы современной модели противодействия организованной преступности. Аргументировано, что она требует комплексного подхода по совершенствованию не только уголовного, но и других отраслей законодательства, в частности уголовно-процессуального, уголовно-исполнительного, административного и др.

Ключевые слова: *организованная преступность; организованная группа; преступная организация; преступное сообщество; соучастие; преступная деятельность; криминализация; преступное влияние; «вор в законе».*

Постановка проблеми. Організована злочинність несла, несе, і буде нести серйозну загрозу світовій спільноті. Її зрощення з іншими видами протиправної діяльності (насамперед корупцією, тероризмом, злочинами у сфері економіки, проти докільля, миру і безпеки людства тощо) ще більше посилює негативний ефект як для міжнародної спільноти, окремих держав та націй, так і для кожного члена суспільства. Мають рацію вчені в тому, що організована злочинність загрожує миру та безпеці людини, порушує права людини, підриває економічний, соціальний, культурний, політичний та громадянський розвиток суспільств у всьому світі [1].

Однак не усі держави адекватно оцінюють загрозу від діяльності організованих злочинних об'єднань, які в умовах тотальної корупції розширюють сфери своїх інтересів, проникають в органи державної влади як на місцевому, регіональному так і загальнодержавному рівні, встановлюють «смотрящих» над містами і в певних випадках навіть підміняють окремі функції держави.

До таких держав варто віднести і Україну з огляду на певні обставини. Насамперед через незавершене реформування сфери кримінальної юстиції та суттєві недоліки допущені в процесі такої діяльності. Нині правоохоронні органи не можуть в повній мірі впоратися з сучасними масштабами злочинності в державі. Це обумовлене комплексом різного роду причин, зокрема високим рівнем корумпованості усієї системи кримі-

нальної юстиції, дефіцитом кваліфікованих кадрів, недостатнім рівнем матеріально-технічного забезпечення їх діяльності.

Водночас окрему увагу слід акцентувати на недосконалій системі законодавства, що використовується у протидії злочинності. З прийняттям нового КПК України 2012 р. навантаження на слідчі підрозділи відразу суттєво зросло і як наслідок майже кожен слідчий НП України має по декілька сотень кримінальних проваджень (в середньому близько 300), які він просто фізично не в змозі ефективно розслідувати. Незважаючи на те, що пройшло чимало часу (понад 7 р. з 2013 р. по 2020 р.) ситуація в кращу сторону не змінилася. За цей період так і не вступив в силу закон України про кримінальні проступки, який може позитивно вплинути на «розвантаження» слідчих, а отже й ефективність та результативність досудового розслідування. Натомість сучасне законодавство зорієнтоване насамперед на захист прав і свобод особи, яка вчинила злочин, а не на потерпілих від злочинів та правоохоронців, які здійснюють їх виявлення та досудове розслідування, не на удосконалення практик та методик протидії злочинності.

Цими та іншими обставинами в певній мірі скористалися представники злочинного світу, зокрема ті, що перебувають на найвищих ступенях злочинної ієрархії. На користь їм пішла і ліквідація 12 лютого 2015 р. спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю – Голов-

ного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України (ГУБОЗ). Це на думку вчених одна з причин активізації «злочинів в законі» в Україні [2, с. 77].

Відтак починаючи з 2013 р. спостерігалось суттєве ослаблення механізму протидії як злочинності в цілому, так і організованої зокрема. Однак вже 9 жовтня 2019 р. в структурі НП України створено новий підрозділ для протидії організованій злочинності – Департамент стратегічних розслідувань (ДСР) як міжрегіональний територіальний орган НП України і розпочалася активізація роботи з протидії організованим групам, злочинним організаціям, «злочинцям в законі», кримінальним авторитетам тощо. Водночас трансформаційні зміни в структурі та системі організованої злочинної вимагають необхідності удосконалення наявних та пошуку нових методик кримінально-правової протидії їй.

Постановка завдання. З огляду на зазначене виникла необхідність ревізії наявних кримінально-правових інструментів у протидії організованій злочинності та приведення їх у відповідність до кращих національних та зарубіжних практик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над цією проблематикою працювало та працює багато відомих вчених як українських (Н. О. Гуторова, А. О. Данилевський, Л. М. Демидова, О. О. Дудоров, С. О. Єфремов, Г. П. Жаровська, О. О. Кваша, В. О. Навроцький, Н. В. Невідома, С. О. Павленко, В. В. Ткаченко, В. П. Тихий, С. Д. Шапченко тощо), так і зарубіжних (Д. С. Альбанезе, О. К. Гамкрелідзе, М. Н. Іманли, Д. Ейлінг, Ф. Кальдероні, К. Лямпе, А. Малевич, Р. Г. Мелконян, Д. Мес-

хішвілі, А. М. Мондохонов, С. Петек, А. Сергі, Г. Слейд, Д. Сміт, Д. Турон, П. Хаук, А. Шлоенхардт та ін.). Їхні праці утворюють потужний фундамент сучасного механізму кримінально-правової протидії організованій злочинності. Однак чимало проблемних питань на шляху підвищення його ефективності залишилося нерозв'язаними, а отже існує потреба в подальших наукових розвідках.

Виклад основного матеріалу.

2 грудня 2019 р. зареєстровано Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» (№ 2513), який розроблено з метою припинення діяльності злочинних спільнот, учасників таких спільнот, притягнення до кримінальної відповідальності «злочинців у законі», а також інших учасників злочинних спільнот та осіб, причетних до створення та функціонування злочинних спільнот [3]. В умовах зростання загрози від організованої злочинності нові законодавчі ініціативи є безумовно необхідними, однак вони мають бути виваженими, адекватними та життєздатними.

Незважаючи на позитивну спрямованість цього документу аналіз змісту його положень змушує звернути увагу на важливі концептуальні моменти, які потребують обговорення, оскільки видається, що вони містять як переваги так і недоліки.

Чи потрібна нам нова форма співучасті – злочинна спільнота?

Нині у ст. 28 КК України визначено чотири форми співучасті, яких достатньо для кваліфікації будь-яких проявів умисної спільної участі двох і більше суб'єктів у вчиненні умисного

злочину, а не лише дій представників організованої злочинності. Водночас дві форми співучасті – «вчинення злочину організованою групою» та «вчинення злочину злочинною організацією» безпосередньо використовуються для притягнення до кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань. Чи достатньо цього? Чи можливо існує потреба в інших формах співучасті? Варто розібратися в цьому питанні.

Звернення до зарубіжного досвіду свідчить про те, що у більшості вивчених зарубіжних країн криміналізовано або *організовану групу* (Англія, Болгарія, Грузія, Латвія, Нова Зеландія, Норвегія, Румунія, Сербія, Фінляндія, Чехія, Шотландія) або *злочинну організацію* (Австрія, Албанія, Бельгія, Бразилія, Ватикан, Греція, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Кіпр, Люксембург, Македонія, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Словенія, Таїланд, Тринідад і Тобаго, Туреччина, Угорщина, Польща, Португалія, Хорватія, Чорногорія, Швейцарія, Ямайка). Водночас обидві форми співучасті (і організована злочинна група і злочинна організація) криміналізовані в таких країнах як Боснія і Герцеговина, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Словаччина, країни СНД – Азербайджан, Білорусія, Вірменія, Казахстан, Киргизія, Молдова, РФ, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан. Відтак за виключенням країн СНД у світі для протидії організованій злочинності використовується переважно одна форма співучасті.

Цікавим є також той факт, що у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. рекомендується

криміналізувати організовану злочинну групу – «organized criminal group», а у Рамковому рішенні Ради ЄС про боротьбу з організованою злочинністю від 24 жовтня 2008 р. – злочинну організацію – «criminal organisation». На перший огляд видається, що зазначені документи рекомендують криміналізувати і організовану групу і злочинну організацію, однак в дійсності це не так. Зіставлення кримінально-правових ознак цих об'єднань свідчить про те, це фактично тотожні за своєю природою злочинні об'єднання [4, с. 47]. Тобто міжнародна спільнота рекомендує криміналізувати злочинне об'єднання з певними ознаками, в одному випадку називаючи його організованою групою, в другому – злочинною організацією.

Відтак підсумуємо: у більшості зарубіжних країн існує одна спеціальна форма співучасті для кваліфікації дії представників організованої злочинності, аналогічні рекомендації висловлено у міжнародних документах ООН та ЄС. Натомість КК України закріплено обидва організованих злочинних об'єднання, таким чином український законодавець застосував більш диференційований підхід до протидії організованій злочинності.

Водночас автори законопроекту № 2513 у ч. 4 ст. 255 КК України пропонують додатково криміналізувати створення злочинної спільноти, а також керівництво нею [5].

Злочинна спільнота визначається як об'єднання двох чи більше злочинних організацій [5]. Аналіз ознак цього злочинного об'єднання свідчить про те, що воно абсолютно охоплюється поняттям злочинної організації. Тобто, якщо дві злочинні

організації об'єдналися в одну, то дії їх учасників можна кваліфікувати як такі, що вчинені у складі злочинної організації.

Водночас пропозиція щодо введення нової форми співучасті є не просто необґрунтованою, а навіть шкідливою. Адже, по-перше, органам досудового розслідування необхідно буде довести кримінально-правові ознаки кожної окремо взятої злочинної організації, а потім додаткову ознаку – факт об'єднання злочинних організацій. За таких обставин правоохоронці замість того, щоб припинити діяльність першої злочинної організації відразу після завершення її документування, здійснити якомога швидше розслідування відповідного кримінального провадження (яке на практиці як правило навпаки занадто тривале) та передачу справи до суду, повинні будуть «притримувати» відповідні матеріали кримінального провадження, поки не буде задокументована друга злочинна організація та факт її об'єднання з першою. За таких обставин терміни розслідування кримінальних проваджень будуть ще довшими, а в сторони захисту матиме ще більше можливостей затягнути процес досудового розслідування.

По-друге, очевидно, що будуть виникати проблеми з кваліфікацією, адже об'єднання можуть бути як тимчасовими, так і постійними. Якщо учасники злочинної організації об'єднуються назавжди, то як кваліфікувати дії учасників таких об'єднань – як вчиненні у складі зло-

чинної організації чи злочинної спільноти?

По-третє, у КК України й так багато норм, які створюють невинуватому конкуренцію, а в подальшому формується різна практика кримінально-правової оцінки одних і тих же діянь. В якості прикладу можна назвати кваліфікацію діянь учасників «ДНР» та «ЛНР», а також осіб, які їм сприяють, яка відбувається за ст. 255, 256, 258-3, 260 КК України. Ні теоретики, ні практики не можуть виробити єдиних підходів до ідентифікації цих злочинних об'єднань, а введення ще одного нового злочинного об'єднання – лише ще більше заплуває практику.

По-четверте, варто погодитися з тим, що введення до КК України поняття «злочинне співтовариство» викличе проблему розмежування таких суміжних форм співучасті, як злочинна організація та злочинне співтовариство [6, с. 372].

По-п'яте і саме головне можна прогнозувати¹ що такі об'єднання якщо і будуть виявлятися, то не більше 1–2 у рік. Водночас вироків варто очікувати ще менше, тобто не більше одного на декілька років.

Таким чином, наявних у КК України форм співучасті цілком достатньо для ефективної диференціації кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань. Вони повністю охоплюють усі можливі форми існування злочинних об'єднань, а введення нових – є зайвим навантаженням як на закон про кримінальну відповідаль-

¹ Прогноз зроблено на основі аналізу зареєстрованих випадків вчинення злочину, передбаченого ст. 255 КК України, а також результатів вивчення судової практики, відображених у монографії «Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них» (2018 р.) [7].

ність, так і на роботу органів кримінальної юстиції.

«Злочинний вплив» як нова філософія протидії організованій злочинності

У Проекті Закону № 2513 від 02.12.2019, що підготовлений до другого читання, з'являються нові оригінальні норми, що запроваджують поняття «**злочинного впливу**» – ст. 255-1 КК України (має назву «Встановлення, посилення та поширення в суспільстві злочинного впливу»). Цікаво, що у кримінальному законодавстві Грузії, Вірменії та Росії аналогічні норми відсутні. Напевно це пов'язано з тим, що в зазначених країнах підстав кримінальної відповідальності за статус представника вищого рівня ієрархії організованої злочинної діяльності, або його діяльність, пов'язану з організованим злочинним об'єднанням, вважається достатньою для забезпечення ефективної протидії організованій злочинності.

Взагалі забезпечення кримінально-правової протидії представникам вищого рівня ієрархії організованої злочинної діяльності здійснюється шляхом криміналізації: 1) статусу таких суб'єктів; 2) їх дій відносно злочинного об'єднання (створення злочинного об'єднання, керівництва ним, участі у ньому та сприяння йому); 3) здійснення ними злочинного впливу; 4) сходки представників організованої злочинної діяльності; 5) звернення до представника організованої злочинної діяльності за допомогою.

Водночас якщо більшість із зазначених інструментів відомі світовій спільності, то встановлення кримінальної відповідальності за злочинний вплив – це унікальна розробка украї-

нських фахівців, що займаються дослідженням цієї проблематики, яка має свої безумовні переваги. Її існування обумовлене необхідністю притягнення до кримінальної відповідальності суб'єктів, які мають авторитет серед осіб, які вчиняють чи раніше вчиняли злочини за діяння, які нині не охоплюються жодною статтею КК України. Адже, якщо, наприклад, певний суб'єкт здійснює злочинний вплив у формі розподілу сфер впливу серед злочинних об'єднань, контролює фінансування злочинної діяльності, вирішує конфлікти між людьми, виступаючи в ролі третейського судді, то у більшості випадків відсутні підстави для притягнення його до кримінальної відповідальності. Якщо суб'єкт злочинного впливу надає дозвіл на вчинення певної категорії злочинів у певному районі для певної організованої злочинної групи, то виникає запитання за який конкретно злочин його можна притягнути до кримінальної відповідальності? Очевидно ні за який, оскільки відсутні відповідні підстави. У КК України організаторські, підбурювальницькі та пособницькі дії стосуються лише конкретних злочинів, а не злочинної діяльності в цілому. Відтак вже давно назріла необхідність у запровадженні підстав кримінальної відповідальності для таких осіб.

Отже, запровадження такого поняття як злочинний вплив є слушним. Однак ознайомлення зі змістом положень згаданого законопроекту, що стосуються злочинного впливу, дає підстави висловити певні міркування з цього приводу, зокрема вказати на деякі зауваження.

У примітці до ст. 255-1 КК України під **злочинним впливом** пропонується розуміти будь-які дії особи,

яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям, сприяє (створює умови), спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності [5].

Якщо застосувати правила буквального та граматичного тлумачення кримінально-правових норм під злочинним впливом очевидно слід розуміти *будь-які дії певного суб'єкта*. Таким суб'єктом визнається особа, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям, сприяє (створює умови), спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності. Відтак, слід ще раз підкреслити, що виходячи з редакції статті відповідальність має наставати не за сприяння злочинній діяльності чи інший вплив на злочинну діяльність, а *будь-які дії*. Будь-які дії очевидно можуть бути як правомірними, так і протиправними. Наприклад, якщо такий суб'єкт пішов в магазин, щось купив, заплатив за комунальні послуги, поїхав відпочив – значить здійснив злочинний вплив, а отже може бути притягнутий до кримінальної відповідальності. Напевно автори намагалися вкласти зовсім інший зміст у зазначене визначення, однак вийшла норма, якій не місце в КК України, оскільки описані в ній діяння не є суспільно небезпечними.

Варто звернути уваги на найбільш проблемні моменти цієї кримінально-правової норми:

1. Саме словосполучення «*будь-які дії*» повинні бути безпосередньо пов'язані виключно із суспільно небезпечною діяльністю відповідних суб'єктів. Варто також замінити «*дії*» на «*діяння*», оскільки не можна виключати того факту, що зазначена суспільно небезпечна поведінка може полягати у бездіяльності.

2. Які конкретно діяння повинні підпадати під поняття злочинного впливу?

Сутність злочинного впливу за задумом авторів законопроекту ймовірно повинен зводитися до одного з таких альтернативних діянь:

1) сприяння (створення умов) злочинній діяльності;

2) спонукання до злочинної діяльності;

3) координація злочинної діяльності;

4) здійснення іншого впливу на злочинну діяльність;

5) організація розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності;

6) безпосереднє здійснення розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності.

У формулюванні злочинного впливу можна використати терміни та конструкції, що використовуються у визначенні співучасників. Фактично суб'єкт злочинного впливу здійснює такі ж функції як і інші співучасники, тільки вони стосуються не конкретного злочину, а злочинної діяльності. Виключення напевно становлять лише функції виконавця. Окрім того слід врахувати положення й інших статей, що стосуються співучасті.

Враховуючи зазначене варто криміналізувати такі діяння, пов'язані із злочинною діяльністю – організація, керівництво, фінансування, приховування, схилення, сприяння, координація, планування.

У межах запропонованого визначення варто врахувати також діяльність осіб, які завдяки своєму впливу вирішують конфліктні ситуації між фізичними та юридичними особами, тобто здійснюють протиправний вплив на прийняття рішень будь-якими особами.

3. Концептуально важливо визначити поняття **«злочинна діяльність»**, яке вживається в конструкції злочинного впливу. На практиці буде виникати питання в яких випадках буде визнаватися наявність злочинної діяльності? Яка кількість злочинів утворюватиме злочинну діяльність, які це мають бути злочини (закінчені чи можливо і незакінчені), чи мають по них бути вироки тощо? Видається, що вона повинна охоплювати як вчинення одного, так і декількох злочинів. Водночас кількість злочинів в одних випадках може бути чітко визначеною, а в інших – ні. Злочини можуть бути як закінчені, так і незакінчені. Врахувавши зазначені моменти злочинну діяльність видається можна визначити як *будь-яку діяльність спрямовану на готування до визначеної чи невизначеної кількості злочинів, скоєння замахів на них або ж їх безпосереднє вчинення.*

4. У запропонованій авторами законопроекту ст. 255-1 КК України передбачено підстави відповідальності не за сам злочинний вплив, а за його встановлення, посилення та поширення в суспільстві. У зв'язку з цим виникатимуть запитання у чому конкретно може полягати встанов-

лення, посилення чи поширення в суспільстві злочинного впливу. Видається, що варто було б криміналізувати власне здійснення злочинного впливу, а не його встановлення, посилення чи поширення.

5. У визначенні злочинного впливу присутня також вказівка на те, що особа вчиняє певні дії завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям. У зв'язку з цим виникає питання: а які ще є варіанти і чи потрібна ця ознака? Щодо авторитету та особистих якостей більш – менш усе зрозуміло (особа дає вказівки, їх виконують, оскільки поважають, бояться тощо). Натомість можливості включають дуже широке коло умов завдяки, яким відповідний суб'єкт може здійснювати злочинний вплив. Практично будь-яка особа за власною ініціативою може надати певну допомогу злочинному об'єднанню (інформацією, грошима, знаряддями і засобами тощо). Виходить, що будь-яка особа, якщо хоче, то може сприяти злочинній діяльності якщо не авторитетом чи особистими якостями, то завдяки наявним можливостям. Тоді навіщо це додаткове навантаження на предмет доказування?

З урахуванням вищезазначеного можна запропонувати:

1. Назву ст. 255-1 КК України викласти в такій редакції:

«Стаття 255¹. Здійснення злочинного впливу на членів суспільства».

2. Частину першу цієї статті викласти в такій редакції:

«1. Умисне здійснення злочинного впливу на членів суспільства, - караються...».

3. Примітку 1 до цієї статті викласти в такій редакції:

«Під **злочинним впливом** у цій статті та статтях 255, 255-2 цього Кодексу слід розуміти *будь-які діяння спрямовані на планування, організацію, координацію, фінансування, приховування злочинної діяльності, керівництво нею, схилення до неї чи сприяння їй, а також здійснення протиправного впливу на прийняття рішень фізичними чи юридичними особами, включаючи вирішення конфліктних ситуацій між ними.*

Варто звернути увагу й на той факт, що це визначення буде стосуватися лише ст. 255 та 255-2 КК України (як це пропонують автори законопроекту). А вже у ст. 369-2 КК України йдеться про «зловживання впливом», а у ст. 369-3 КК України – «протиправний вплив».

Звернення за допомогою представника організованої злочинної діяльності

З огляду на криміналізацію злочинного впливу не слід залишати поза увагою й інших суб'єктів, завдяки діяльності яких такий вплив є витребуваним у суспільстві. З огляду на зазначене варто підтримати пропозицію авторів законопроекту щодо встановлення підстав кримінальної відповідальності за звернення до особи, яка завідомо для винного може здійснювати злочинний вплив, з метою застосування такого впливу¹.

Зазначену статтю варто розмістити відразу після ст. 255-1 КК України. Це логічно спочатку норма, що стосується кримінальної відповідальності за злочинний вплив, а за нею норма – про звернення до особи, яка здійснює злочинний вплив.

Схожі норми містяться у кримінальному законодавстві окремих зарубіжних країн. Відповідно до ст. 223-4 КК Вірменії карається звернення до учасника злочинної субкультури групи або особи, що має найвищий кримінальний статус злочинної ієрархії з метою використання незаконного впливу цього суб'єкта для отримання матеріальних, нематеріальних чи інших благ (переваг) або для здійснення реальних або уявних прав [8]. Такий самий номер, однак дещо інший зміст має кримінально-правова норма в КК Грузії. У ст. 223-4 КК Грузії встановлено кримінальну відповідальність за звернення особи до члена «злочинного співтовариства» / «злочинця в законі» для здійснення впливу на будь-яких осіб або на прийняття будь-якими особами рішення з метою здійснення «злочинних розбірок» або отримання для себе або (і) інших осіб матеріальної вигоди або матеріальної переваги, незалежно від того, чи було здійснено будь-яке діяння членом «злочинного співтовариства» /

¹ Вони пропонують КК України доповнити такою статтею: «Стаття 255-3. Звернення до особи, яка здійснює злочинний вплив

1. Звернення до особи, яка завідомо для винного може здійснювати злочинний вплив, з метою застосування такого впливу -

карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років з конфіскацією майна або без такої.

2. Звернення до особи, яка завідомо для винного перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», з метою застосування злочинного впливу -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з конфіскацією майна або без такої» [5].

«злодієм в законі» або (і) настав бажаний для вказаної особи результат (ч. 1 цієї статті), а також за свідоме отримання третьою особою в результаті здійснення такого діяння матеріальної вигоди або матеріальної переваги [9].

«Злодій в законі» та інші нові спеціальні суб'єкти злочину

Згаданий законопроект № 2513 вводить поняття особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вчора в законі». Відповідно до примітки 2 до ст. 255-1 КК України це особа, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям, координує злочинну діяльність осіб, які здійснюють злочинний вплив.

По-перше, відразу виникає питання чи доцільно вводити в закон про кримінальну відповідальність поняття «вар в законі», надаючи йому в такий спосіб юридичного значення?

По-друге, навіщо так ускладнювати підставу притягнення до кримінальної відповідальності цих суб'єктів – для того, щоб в кінцевому підсумку вони уникли кримінальної відповідальності? Адже зі змісту ст. 255-1 КК України зрозуміло, що для того щоб притягнути до кримінальної відповідальності особу, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» необхідно задокументувати та притягнути до кримінальної відповідальності двох і більше осіб, які здійснюють злочинний вплив, а потім ще доводити факт здійснення координації їх злочинної діяльності.

По-третє, навіщо зазначати «у тому числі у статусі «вора в законі»,

адже усім й так зрозуміло, що особа, яка перебуває у статусі вора в законі відноситься до особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу.

По-четверте, перебування особи у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» (ч. 3 ст. 255-1 КК України) визнається відповідно до положень проекту окремим складом злочину. Однак чи можна визнати перебування особи в певному статусі – діянням? Це перебування не «вписується» у визначення злочину як суспільно небезпечного діяння. Не можна притягувати до відповідальності за статус, слід криміналізувати діяння, пов'язані із цим статусом. А це вже було зроблено в межах концепції злочинного впливу. Відтак це положення видається зайвим. На думку вчених «у контексті криміналізації діяльності «злочинців у законі» (а не самого цього статусу) є перспективним шлях формування спеціального усіченого складу злочину, наприклад, «дії, вчинені з метою набуття або використання «злочинців у законі» Це дасть змогу притягати до відповідальності осіб за доволі широке коло діянь, які є невід'ємною складовою життя зі статусом «злочинців у законі» [6, с. 373].

Схожих суб'єктів введено і у кримінальне законодавство окремих зарубіжних країн. У ч. 4 ст. 210 КК РФ йдеться про такого суб'єкта як «особа, що займає вище становище у злочинній ієрархії» [10]. Однак одні вчені звертають увагу на те, що законодавець не встановив ознак, що характеризують цього суб'єкта [11, с. 84], другі – прогнозують правозастосовні труднощі через формулювання суб'єкта досліджуваного злочину [12,

с. 166], зокрема через його кримінологічну складову, яка не має однозначного тлумачення і потребує формування судової практики [13, с. 184], а треті – відмічають велику складність документального доказування статусу «злочія в законі», якщо він сам не підтвердить слідчим і судовим органам наявність у них такого статусу [14, с. 142]. У публікації за 2016 р. зазначено про те, що дослідникам невідомий жоден випадок винесення судом вироку за ч. 4 ст. 210 КК РФ [11, с. 84]. За 2017 рік також не вдалося посадити жодної особи, яка займає вище становище в злочинній ієрархії.

Фахівці вважають, що відповідний закон в Росії ніяк не позначиться ні на впливі «злочіїв в законі» на злочинний світ, ні на криміногенну ситуацію в цілому. Коли аналогічний закон був прийнятий в Грузії, кримінальні лідери провели сходку, на якій вирішили, що під загрозою отримання реального терміну позбавлення волі вони можуть відповідати негативно правоохоронним органам на питання: Чи є ви «злочієм в законі»? [14, с. 141].

28 квітня 2006 року у ст. 223-1 КК Грузії криміналізовано членство у «злочійській спільноті» та перебування особи в статусі «злочія в законі». В подальшому 18 квітня 2018 р. ця стаття зазнала певних змін, зокрема її було доповнено спеціальним видом звільнення від кримінальної відповідальності та посилено санкції. У цей же час КК Грузії криміналізовано участь у «злочійській сходці» (ст. 223-2), підтримку діяльності «злочійської спільноти» (ст. 223-3), звернення до члена «злочійського співтовариства» / «злочія в законі» або отримання матеріальної вигоди

або матеріальної переваги в результаті такого звернення (ст. 223.4) [9].

З цього приводу вчені зауважують, що «вже до червня 2006 р. жодного злочія в законі не залишалося на свободі. Це була величезна, швидка і переконлива перемога над організованою злочинністю» [15, с. 541]. «Злочійській спільноті було завдано ще один сильний удар, який продемонстрував, що проти організованої злочинності існують ефективні законодавчі міри» [16, с. 178]. Не усіх злочіїв в законі вдалося притягнути до кримінальної відповідальності, оскільки частина з них покинула країну.

Окрім того слід відмітити, що важливу роль у досягненні позитивних результатів протидії організованій злочинності у Грузії відіграли неформальні практики. Держава звернулася до неформальних практик управління системою кримінального правосуддя, зокрема розслідуваннями, судовими справами та тюрмами. Збір інформації, підтримка порядку в'язниць, примушування до визнань, стимулювання співпраці та угоди про визнання вини були досягнуті в багатьох випадках шляхом використання широко розповсюджених, але прихованих, неформальних примусових державних практик [17]. Життєздатність грузинської моделі управління злочинним шляхом досі залишається під питанням. Система, в кінцевому підсумку, побудована на перевищенні службових повноважень та залякуванні суддів прокуратурою й поліцією (обидва органи все ще політизовані та взаємозалежні від нині діючих органів влади) [18, с. 52].

Законність нових підстав кримінальної відповідальності за КК

Грузії підтверджено відповідним рішенням ЄСПЛ по справі «Ашларба проти Грузії» (№ 45554/08). Заявник відповідно до ст. 223-1 КК Грузії він був засуджений за членство у «злочинній спільноті». Він стверджував, що ця норма кримінального закону не була достатньо точною та передбачуваною, щоб він відповідно регулював свою поведінку. Однак ЄСПЛ прийняв рішення, що в цьому випадку не було допущено порушення вимог ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Серед головних аргументів свої позиції ЄСПЛ звернув увагу на те, що у ст. 223-1 КК Грузії вказано поняття, значення яких було вже добре відомо широкому загалу. Ця стаття була частиною більш широкого законодавчого пакета, прийнятого в той же день, який включав Закон про боротьбу з організованою злочинністю і рекетом. У ст. 3 цього Закону достатньо повно визначено значення таких термінів як «злочинний світ» та «злочин у законі». Взята у взаємозв'язку цим ч. 1 ст. 223-1 КК Грузії повідомляє звичайній людині усі необхідні складові двох злочинів, що відносяться до функціонування «злочинного світу». Відповідно, якщо не через загальні знання, то за необхідності з допомогою адвоката заявник міг легко передбачити, що його дії тягнуть за собою кримінальну відповідальність за ч. 1 ст. 223-1 КК Грузії [19].

Зазначене рішення ЄСПЛ нашою є на важливий висновок про те, що якщо приймати законопроект № 2513 в Україні, то необхідно також прийняти відповідний закон. Інакше у разі аналогічних звернень до ЄСПЛ засуджених за новими статтями в КК України Європейський суд

може прийняти рішення не на користь України.

Заохочувальні норми у протидії організованій злочинності

Важливим інструментом у протидії організованій злочинності є заохочувальні норми, які мотивують окремих учасників злочинних об'єднань до здійснення співпраці з правоохоронними органами, серед яких у законопроекті (№ 2513) передбачено:

1) звільнення від кримінальної відповідальності особи будь-якого учасника злочинної організації (крім її організатора або керівника) за участь у ній, якщо він добровільно заявив про створення злочинної організації або участь у ній та активно сприяв її розкриттю (ч. 6 ст. 255 КК України);

2) звільнення від кримінальної відповідальності особи, крім організатора злочинного зібрання (сходки), за сприяння у її проведенні, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні цього злочину добровільно повідомила правоохоронний орган про цей злочин, а також активно сприяла його розкриттю (ч. 2 ст. 255-2 КК України).

Слід відмітити, що зазначені заохочувальні кримінально-правові норми стосуються обмеженої кількості злочинів – лише передбачених ст. 255 та 255-2 КК України.

Відтак, якщо особа, яка звільняється від кримінальної відповідальності за ст. 255 КК України, брала участь в конкретних злочинах, учинених злочинною організацією, вона не може бути звільнена від кримінальної відповідальності за такі інші злочини.

Тому у контексті цих норм не слід забувати і про можливість укла-

дення угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами (п. 3 ч. 4 ст. 469 КК України).

Однак і така кримінально-процесуальна підстава не здатна охопити усіх можливих варіантів, адже учасник злочинної організації, який претендує на звільнення від кримінальної відповідальності за одні злочини та на призначення узгодженого покарання щодо інших злочинів, може брати участь у вчиненні злочинів від яких є потерпілі фізичні особи. У таких випадках очевидно, що варто буде використовувати угоди про примирення (ст. 471 КПК України).

Відтак очевидно, що у правоохоронців виникатимуть проблеми з вибором заохочуваних норм для учасників злочинних об'єднань.

Наступний момент на який варто звернути – це відсутність підстав для спеціального звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка звернулася до особи, яка здійснює злочинний вплив (ст. 255-3 проекту). Для суб'єктів цього злочину слід в першу чергу розробляти відповідні заохочувальні правові норми, оскільки вони можуть бути важливими свідками діяльності осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Хоча не обов'язково це мають бути спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності.

Відповідна норма існує в КК Грузії. У приміті до ст. 234-4 КК Грузії від кримінальної відповідальності звільняється особа, яка вчинила злочин, передбачений цією статтею (йдеться про звернення до члена «злочинського співтовариства» / «злочинця в законі» або отримання матеріальної вигоди або матеріального переваги в результаті такого звернення), якщо вона про зазначене добровільно заявить органу, який здійснює кримінальний процес, і в результаті його співпраці зі слідчими органами буде встановлено прізвище та ім'я особи, яка вчинила тяжкий або особливо тяжкий злочин, або (і) при її безпосередньому сприянні були створені суттєві умови для розкриття такого злочину, якщо в її діянні відсутні ознаки іншого злочину. Рішення про звільнення від відповідальності приймає орган, який здійснює кримінальний процес [9].

У заохочувальній нормі, передбаченій ч. 6 ст. 255 КК України, згадується про керівника. Однак серед чотирьох видів співучасників, визначення яких дане у ст. 27 КК України не має згадки про керівника. Тобто керівник – це неіснуючий співучасник. У теорії кримінального права неодноразово пропонувалися варіанти вирішення проблеми [20, с. 157; 21, с. 200-201; 22, с. 145], однак вони до залишаються нереалізованими.

Прогалину щодо визначення керівника як окремого виду співучасника може бути подолано шляхом: 1) визнання організатора та керівника одним зі співучасників; 2) виокремлення з ролі організатора функцій керівника й доповнення КК України

відповідним положенням; 3) виключення з КК України поняття «керівник». Найбільш оптимальним виглядає останній варіант розв'язання проблеми. Адже функції організатора та керівника здебільшого виконує одна особа [7, с. 79].

Кримінальна відповідальність за сходку

Щодо відповідальності за організацію сходки слід відмітити, що зазначена норма з огляду на її конструкцію тривалий час залишалася «мертвою». Адже для того, щоб притягнути до кримінальної відповідальності її учасників необхідно було спочатку довести, що вони на момент її проведення визнавалися представниками злочинних організацій або організованих груп, а це можливо лише за результатами винесення відповідних вироків¹. Тому варто позитивно оцінити прагнення авторів законопроекту реанімувати її.

Водночас певні зауваження виклика визначення мети такого зібрання як «планування та створення умов для спільного вчинення одного або більше злочинів, матеріального забезпечення чи координації злочинної діяльності, у тому числі розподілу доходів, одержаних злочинним шляхом, або сфер злочинного впливу». Видається, що вона не охоплює усі можливі варіанти мети такого зібрання, яка може полягати наприклад у «коронації» певної особи, встановлення мораторію на нові «коронації», вирішенні конфліктів

між собою чи іншими особами, обговорені вбивств своїх представників, визначенні подальшої долі злочинних авторитетів, встановленні «смотрящих» за певним містом, наданні допомоги засудженим тощо.

Окрім того, чи включатиме запропоноване авторами законопроекту визначення можливість сходки через засоби аудіо відео зв'язку з використанням мережі інтернет, тобто без безпосереднього контакту (присутності) її учасників.

Криміналізація сприяння організованій злочинній діяльності

Значний потенціал у протидії організованій злочинності можна закласти в криміналізацією певних форм сприяння організованим злочинним об'єднанням. Адже вивчення зарубіжного досвіду свідчить про те, що за кордоном існують приклади криміналізації таких діянь. Водночас слід відмітити, що участь у злочинному об'єднанні та сприяння йому у певних випадках взаємопов'язані і не завжди є можливість чітко їх розмежовувати.

Крім традиційної участі в злочинному об'єднанні, в інших країнах криміналізовано низку *специфічних форм участі в злочинному об'єднанні та сприяння йому*, зокрема: вербування до складу злочинного об'єднання або набір його членів, фінансування, навчання, матеріальне забезпечення, забезпечення зброєю та іншими засобами вчинення злочинів тощо².

¹ Більш детально про це див монографію «Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них» [7, с. 442].

² Більш детально про це див монографію «Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них» [Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с. 374].

Цікавою в цьому плані видається ст. 223-3 КК Грузії, яка передбачає кримінальну відповідальність за висловлену усно, письмово чи іншими засобами вираження публічну підтримку «злочинського співтовариства» або члена «злочинського співтовариства» / «злочинця в законі», якщо це створює явну, пряму і істотну загрозу здійснення діяльності «злочинського співтовариства» [9]. Варто подумати над розробкою відповідної норми та введення її до КК України.

Висновки. Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, варто сформулювати низку висновків.

1. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» (№ 2513 від 02.12.2019) хоча й має на меті посилити кримінальну відповідальність найбільш впливових представників організованої злочинної діяльності, однак: 1) насправді передбачає введення інструментів, які можуть не лише посилити, але й навпаки послабити підстави такої відповідальності з огляду на неможливість їх застосування; 2) істотно не вплине на ситуацію з організованою злочинністю; 3) потребує суттєвого доопрацювання, а можливо і прийняття окремого додаткового закону для тлумачення основних термінів та понять¹.

2. Задля підвищення ефективності цього законопроекту варто вжити таких заходів: 1) вилучити з нього положення про злочинну спільноту; 2) удосконалити визначення поняття «злочинний плив»; 3) змінити назву та диспозицію

ст. 255-1 КК України; 4) визначити поняття «злочинна діяльність» та закріпити його в примітці до ст. 255-1 КК України; 5) поміняти місцями ст. 255-2 та 255-3 КК України; 6) доопрацювати визначення такого суб'єкта як особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі»; 7) розробити єдину узгоджену систему кримінально-правового та кримінально-процесуального заохочення представників організованої злочинної діяльності та причетних до неї осіб до позитивної післязлочинної поведінки; 8) доопрацювати положення про сходку, зокрема в контексті формулювання її мети та врахування можливості проведення такого зібрання без безпосереднього контакту її учасників; 9) удосконалити положення щодо підстав кримінальної відповідальності за сприяння учасникам організованої злочинної діяльності.

3. Значних позитивних результатів у протидії організованій злочинності можна досягти застосовуючи комплексну правову модель, яка повинна включати такі блоки: 1) кримінально-правовий (підстави притягнення до кримінальної відповідальності відповідних суб'єктів, застосування до них заходів кримінально-правового характеру); 2) кримінальний процесуальний (механізми доказування таких злочинів, застосування до відповідних суб'єктів кримінально-процесуальних заходів); 3) кримінально-виконавчий (механізм виконання та відбування ними покарання); 4) адміністративний (механізм вид-

¹ У протилежному випадку існує висока ймовірність того, що ЄСПЛ може визнати наявність порушення вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

ворення вказаних суб'єктів за межі країни); 5) цивільно-правовий (механізм конфіскації їх активів).

4. Перспективними напрямками подальших розробок цієї проблематики слід визнати: 1) розгляд можливостей обмеження або повної заборони застосування до таких суб'єктів звільнення від покарання та його відбування; 2) запровадження окремих кримінально-процесуальних порядків та процедур (слід вирішити питання про підсудність та підслідність відповідних кримінальних проваджень, розглянути можливість встановлення обмежень щодо застосування окремих запобіжних заходів, передбачити

додаткові підстави для арешту чи конфіскації тощо); 3) розробку ефективних інструментів конфіскації незаконно здобутих активів; 4) створення дієвої системи виконання та відбування покарання вказаними суб'єктами.

5. Стратегія протидії організованій злочинності повинна включати насамперед протидію корупції, оскільки навіть за наявності ідеальних законів про кримінальну відповідальність, представники організованої злочинної діяльності будуть уникали кримінальної відповідальності якщо не повністю, то принаймні справедливої її міри.

Список використаних джерел

1. Sergi A. Divergent mind-sets, convergent policies: Policing models against organized crime in Italy and in England within international frameworks. *European Journal of Criminology*, 2015. Vol 12. Issue 6. P. 658–680. DOI: 10.1177/1477370815578196.
2. Павленко С. О. Шляхи удосконалення правового регулювання протидії особам, віднесеним до категорії злочинців у законі в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 6 (3). С. 73–79.
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою: пояснювальна записка до проекту Закону України від 02.12.2019 р. № 2513. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67506
4. Вознюк А. А. Види організованих злочинних об'єднань у кримінальному законодавстві України та зарубіжних країн. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 4 (91). С. 42–50.
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою: проект Закону України від 02.12.2019 р. № 2513. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67506.
6. Кваша О. О., Гацелюк В. О., Перемот С. В. Проблеми внесення поняття злочинців у законі до Кримінального кодексу України. *Правова держава*. 2015. № 26. С. 366–376.
7. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 928 с.
8. Кримінальний кодекс Республіки Вірменія від 18 квітня 2003 р. № 3Р-528 (станом на 22 січня 2020 г.). URL: <http://www.irtek.am/views/act.aspx?aid=150015>.
9. Уголовный кодекс Грузии от 22 июля 1999 г. № 2287-вс (по состоянию на 1 октября 2019 г.). URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=212>.
10. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ (по состоянию на 18 февраля 2020 г.) URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/.

11. Гришко А. Я. Криминологическая характеристика лица, занимающего высшее положение в преступной иерархии (часть 4 статьи 210 уголовного кодекса Российской Федерации). *Человек: преступление и наказание*. 2016. № 3 (94). С. 84–88.
12. Обыскалов Е. П., Поздняков А. Н. О некоторых аспектах борьбы органов внутренних дел с профессиональной преступностью. *Закон и право*. 2020. № 2. С. 163–167. DOI 10.24411/2073-3313-2020-10093.
13. Мондохонов А. Н. Особенности уголовно-правового статуса лица, занимающего высшее положение в преступной иерархии. *Вестник Бурятского государственного университета*. 2013. № 2. С. 182–184.
14. Ардашев Р. Г., Туркова В. Н. Проблемные вопросы доказывания статуса «вора в законе» у обвиняемого при расследовании преступлений. *Закон и право*. 2019. № 6. С. 140–142. DOI: 10.24411/2073-3313-2019-10267.
15. Мишина Е. А. Хроника грузинских реформ. *Lex russica*. 2014. № 5. С. 535–542. DOI: 10.7256/1729-5920.2014.5.10191.
16. Козловская М. Г. Опыт борьбы с организованной преступностью в Грузии. *Вестник Омского университета. Серия «Право»*. 2018. № 2 (55). С. 175–179. DOI 10.25513/1990-5173.2018.2.175-179.
17. Case of Ashlarba v. Georgia (Application no. 45554/08). Strasbourg, 15 July 2014. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-145572%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-145572%22]}).
18. Данилевський А. О. Кримінальна відповідальність за матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2009. 200 с.
19. Кваша О. О. Організатор злочину. Кримінально-правове та криминологічне дослідження: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2003. 216 с.
20. Столбовий В. П., Капітанчук С. А. Правова характеристика організатора, керівника, лідера організованих злочинних угруповань. *Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України*. 2004. № 2. С. 135–146.

References

- Sergi, A. (2015). Divergent mind-sets, convergent policies: Policing models against organized crime in Italy and in England within international frameworks. *European Journal of Criminology*, 12(6), 658–680. DOI: 10.1177/1477370815578196.
- Pavlenko, S. O. (2016). Shliakhy udoskonalennia pravovoho rehuliuвання protydyi osobam, vidnesenym do katehorii zlodiiiv u zakoni v Ukraini. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya: Yurydychni nauky*, 6 (3), 73–79 [in Ukrainian].
- Voznyuk, A. A. (2017). Vydy orhanizovanykh zlochynnykh ob'iednan u kryminalnomu zakonodavstvi Ukrainy ta zarubizhnykh krain. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 4 (91), 42–50 [in Ukrainian].
- Kvasha, O. O., Hatseliuk, V. O., Peremot, S. V. (2015). Problemy vnesennia poniattia zlodii v zakoni do Kryminalnogo kodeksu Ukrainy. *Pravova derzhava*, 26, 366–376 [in Ukrainian].
- Voznyuk, A. A. (2018). *Kryminalna vidpovidalnist' za stvorennia zlochynnykh ob'iednan ta uchast' u nykh*. Kyiv: FOP Maslakov, 928 [in Ukrainian].
- Hryshko, A. Ya. (2016). Krymynolohycheskaia kharakterystyka lytsa, zanymaiushcheho vysshee polozenie v prestupnoi yerarkhyy (chast 4 staty 210 uholovnoho kodeksa Rossyiskoi Federatsyy). *Chelovek: prestuplenie i nakazanie*, 3(94), 84–88 [in Russian].
- Obyskalov, E. P., Pozdnjakov, A. N. (2020). O nekotoryh aspektah bor'by organov vnutrennih del s professional'noj prestupnost'ju. *Zakon i pravo*, 2, 163–167. DOI 10.24411/2073-3313-2020-10093.

Mondohonov, A. N. (2013). Osobennosti ugovovno-pravovogo statusa lica, zanimajushhego vysshee polozenie v prestupnoj ierarhii. *Vestnik Burjatskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2, 182–184 [in Russian].

Ardashev, R. G., Turkova, V. N. (2019). Problemnye voprosy dokazyvanija statusa «vora v zakone» u obvinjaemogo pri rassledovanii prestuplenij. *Zakon i pravo*, 6, 140–142. DOI: 10.24411/2073-3313-2019-10267.

Mishina, E. A. (2014). Hronika gruzinskih reform. *Lex russica*, 5, 535–542. DOI: 10.7256/1729-5920.2014.5.10191.

Kozlovskaja, M. G. (2018). Opyt bor'by s organizovannoj prestupnost'ju v Gruzii. *Vestnik Omskogo universiteta. Serija «Pravo»*, 2 (55), 175–179. DOI 10.25513/1990-5173.2018.2.175-179.

Slade, G. (2017). Informality as illegality in Georgia's anti-mafia campaign. *Caucasus Survey*, 5:1, 51–64, DOI: 10.1080/23761199.2017.1283940.

Slade, G. (2012). Georgia's war on crime: creating security in a post-revolutionary context. *European security*, 21(1), 37–56.

Danylevskiy, A. O. (2009). Kryminalna vidpovidalnist za materialne, orhanizatsiine chy inshe spriannia stvorenniu abo diialnosti terorystychnoi hrupy chy terorystychnoi orhanizatsii: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kiyev, 200 [in Ukrainian].

Kvasha, O. O. (2003). *Orhanizator zlochynu. Kryminalno-pravove ta kryminolohichne doslidzhennia*. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho, 216 [in Ukrainian].

Stolbovyi, V. P., Kapitanchuk, S. A. (2004). Pravova kharakterystyka orhanizatora, kerivnyka, lidera orhanizovanykh zlochynnykh uhrupovan. *Naukovyi visnyk Lvivskoho yurydychnoho instytutu MVS Ukrainy*, 2, 135–146 [in Ukrainian].

A. Vozniuk, *Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Scientific Laboratory on Problems Counteracting of Crime of the Educational and Research Institute No. 1 of the National Academy of Internal Affairs*

ORCID: 0000-0002-3352-5626

Organized crime counteraction in Ukraine: prospects of criminal legislation improvement

This article is dedicated to analysis of benefits and drawbacks of new criminal legal instruments of organized crime counteraction stipulated by the legislative draft “On amendments to Criminal Code of Ukraine concerning responsibility for crimes committed by criminal community” (No. 2513 dated from December 2, 2019). Introduction of the new type of complicity – criminal community, new special subject of crime (e.g. person which enforce criminal influence; person which has a status of an increased criminal influence subject, “code-bound thief”), criminalization of criminal influence, having recourse to organized criminal activity representative, assistance to organized criminal activity, presence of a person in a status of an increased criminal influence subject, including “code-bound thief” status, improving of foundations of criminal responsibility for criminal convention, introducing of new stimulating criminal legal norms for organized criminal activity representatives and assessorial persons are driven by this legislative draft.

A forecast on prospects of these instruments' enforcing as well as suggestions to its further development has been made with regard to experience of Armenia, Georgia and Russia.

Grounds of new modern model of organized crime counteraction have been defined. It has been argued that complex approach to not only criminal but also criminal procedural, penal, administrative etc. legislation improvement is an absolute must concerning this matter.

A conclusion has been drawn that organized crime counteraction strategy should include first of all corruption counteraction because without the latter even ideal criminal legislation is not enough to ensure full (or, at least, rightful) criminal responsibility for organized criminal activity representatives.

Keywords: *organized crime; organized group; criminal organization; criminal community; complicity; criminal activity; criminalization; criminal influence; «code-bound thief».*